

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Resimlerine Yönelik Yaklaşımları ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişki

Meral Taner Derman¹ Büşra Doğan² Miraç Metin³

^{1,2,3}Uludağ Üniversitesi

ARTICLE INFO

Gönderim Tarihi
20.02.2019
Kabul Tarihi
25.03.2019
Yayın Tarihi
02.05.2019

Özet

Bu çalışmanın amacı okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri ve çocuk resimlerini yorumlamaya dair yaklaşımları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılı güz döneminde okul öncesi eğitim kurumunda görev alan 115'i kadın, 11'i erkek olmak üzere toplam 126 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılarak yapılan çalışmada veriler toplanırken; öğretmen demografik bilgi formu, empati ölçeği ve çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları belirleme aracı kullanılmıştır. Toplanan veriler analiz edildiğinde öğretmenlerin empati düzeyleri ve çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Bu durumda empati ve çocuk resimlerine yönelik yaklaşımların alt boyutları cinsiyet ve mesleki kıdem değişkenlerine göre ANOVA yapılarak tekrar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede empati ölçeği puanları ve çocuk resimlerine yönelik yaklaşımın alt boyutlarından beğenme/övgü, düzeltici, eğitici geliştirici alan puanlarına yönelik hiçbir değişkenle anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Ancak çocuk resimlerine yönelik yaklaşımların bir alt boyutu olan araştırıcı/sorgulayıcı alan ile mesleki kıdem değişkeni arasında anlamlı bir farka ulaşılmış; bu fark ise mesleki tecrübesi az olan öğretmenlerin daha araştırıcı sorgulayıcı olmalarına yönelik yorumlanmıştır.

© 2019 AEAD

Anahtar Kelimeler Empati, Çocuk Resimleri, Okul Öncesi

The Relationship between Pre-school Teacher's Empathy Levels and Their Approaches to Children's Pictures

Abstract

The purpose of this study is to examine the relationship between pre-school teacher's empathy levels and their approaches to interpreting children's pictures. The study was carried out with 126 teachers, 115 of whom were female and 11 were male, who were working in the preschool education institution in the fall semester

¹ Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, mtaner@uludag.edu.tr

² Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, doganbusra95@gmail.com

³ Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, miracmetin01@outlook.com

---

of 2018-2019. While data were collected in a study using a screening model, which is one of the descriptive research methods; teachers' demographic information form, empathy scale, and methods of identifying approaches to child pictures. When the collected data were analyzed, there was no meaningful relationship between teachers' empathy levels and their approaches towards children's drawings. In this case, the sub-dimensions of the approaches to empathy and child images were reevaluated with ANOVA according to gender and professional seniority variables. In this evaluation, no significant relationship was found between the variables of empathy scale scores and the approach of the children's approach to the points of appreciation / praise, corrective, and educative developer. However, a significant difference has been reached between the researcher / interrogative area and the professional seniority variable, which is a sub-dimension of the approaches to child pictures, and this difference has been interpreted as more inquisitive inquiries of teachers with less professional experience.

© 2019 AEAD

Keywords: Empathy, Children's pictures, Preschool

GİRİŞ

Çocuk resimleri, sözel iletişim yönünden zayıf kalan okul öncesi yaş grubu için önem göstermektedir. Çocukların kendilerini ifade etmeye yönelik yeterli beceriye sahip olmaması bizleri onların resimlerinden çıkarımlar yapmaya itmiştir. Çizdikleri resimlerin diğer bireyler tarafından anlaşılıp yorumlanmasıyla çocuğun içsel dünyasına ulaşma imkânı bulunmaktadır. Beytut ve ark. (2009) birlikte yürütmüş oldukları çalışmada çocukların kendilerini resim yoluyla ifade ettikleri ve bu resimlere bakılarak psikolojik durumlarının anlaşılıp sorunları olan çocukların belirlenebileceğine değinmiştir. Okul öncesi dönem çocuklarının çevresinde aile ve öğretmen büyük önem taşımaktadır. Özellikle öğretmenlerin, çocukların yapmış olduğu çizimlere yönelik tepkileri ve yorumları çocuğun içinde bulunduğu duygusal süreci anlayabilmeleri açısından önemlidir. Yavuzer (2017) çocuk resimleri konusunda, rastgele çizdikleri düşünülen karalamalar veya yaptıkları özenli çizimlerinde; çocukların bize aktarmaya çalıştığı iç dünyalarının, edindikleri deneyimlerin, yaşamış oldukları ve hala duygusal olarak etkisinde kaldıkları durumların yer aldığını savunmaktadır. Çocuklar, sanat etkinlikleri ile duygularını ve kendilerini ifade etme imkânı bularak rahatlamaktadırlar. Ayrıca bu sanat etkinlikleri çocukların duyguları ve düşünceleri hakkında öğretmenlerine tanılayıcı bilgiler de verebilmektedir (Ulutaş ve Ersoy, 2004). Serin'e (2003) göre de, çocuklar resimleri aracılığıyla, kendisinin bir parçasını yansıtmakta, olaylar hakkındaki duygu, düşünce ve görüş biçimlerini dile getirmektedirler.

Öğretmenler veya çevresinde yer alan büyükler bu resimlere verdikleri tepkiler, resimleri anlama ve yorumlamalarıyla çocuklara hayatlarının ilerleyen dönemlerinde farklı

yönelimlerde bulunmaları ve kendilerini doğru anlatmaları konusunda rehberlik etmiş olmaktadır. Bulunması zor ve maliyeti yüksek materyalleri barındırmayan sadece kâğıt ve kalem gerektiren bir etkinlik olması da bir avantaj sağlamaktadır. Yapılmış olan çizimler çocuklarla edilecek resim yorumlama üzerine görüşmelerle duygu ve düşüncelerini daha net aktarması ve kendini doğru ifade etmesi yönünden önemlidir. Resimler üzerine yapılan görüşmelerle çocukların serbest çizimlerinde ki konu seçimlerinin kaynağı, çizimde ki özellikler bize yorumda yardımcı olmaktadır. Çocuklar hayatlarında önemli bir yere sahip olan veya iz bırakan olayları, kişileri ifade ederken çizimlerinde de bunu yansıtmaktadır. Bu nedenle çocuğun resminde anlatılanlar bize onun hayat hikâyesini resmetmesi olarak düşünülebilir. Yorumlanan resimler, bireylerin yaşadığı zorluklar ve bu zorluklarla baş etme yolları hakkında bilgi edinmemize yardımcı olur. Bu bilgilere ulaşırken çocuğun resim yaparken ki tutumu ve resim üzerine yapılan görüşmelerde kendi çizdiği resim hakkında söyledikleri önemlidir. Genellikle bireylerin tutumu resim çizdikleri zamana veya çizerken ki durumlarına göre değişir. Hatta bu tutumlar hayata bakış açısına göre de şekillenebilir. Buna göre de resimler; yapan kişinin, hayata bakışı ve tutumları hakkında da farklı bilgiler vermektedir (Halmatov, 2015). Resim çizmek çocuk açısından dinamik olan bir süreçtir. Bu süreç içinde; çocukların duygularını, yaratıcılığını, kendi özelliklerini, ruh halini, ortam özelliklerini içine alan birçok boyutu barındırır. Çocukların çizmiş olduğu resimleri doğru anlamak ve yorumlayabilmek için resim çizerken içinde buldukları süreci doğru ve dikkatli bir şekilde takip edip anlamamız gerekmektedir(San,1979). Yavuzer (2017) resim açısından ve hatta farklı sanatsal etkinliklerde dahi hiçbir çocuğun benzerlik göstermediğini; her birinde alguların işleyişinin, büyüme özellikleri ve anlayışlarının farklı olduğunu belirtmektedir. Bu farklılıklardan kaynaklı olarak da çizilen resimlerin ya da yapılan sanatsal etkinliklerin benzerlik göstermediğini belirtmektedir. Halmatov'a (2015) göre çocuk hangi kültürün içinde bulunursa bulunsun resimleri çizerken karalama, kafadan bacak aşamalarını yaşayarak gelişimdeki gibi belirli kazanımlar sağlayarak ilerlemektedir. Yaş büyüdükçe resimlerde anlatılanlar daha detaylı ve daha gerçekçi bir hal almaktadır. Lowenfeld ve Brittain (1964), sanata yönelik çocukların gelişimini incelemiş ve 1947 yılında Sanatsal Gelişim Evreleri teorisiyle çalışmasını ortaya koymuştur. Bu teoriye göre çocukların yetenekleri gelişim alanlarına paralel olacak biçimde gelişmektedir. Çocuğun gelişimsel dönemlerinin ayrı ayrı ele alınması gibi resim çizmede de belirli aşamalar vardır. Bunlar;

1. *Karalama Dönemi (2-4 Yaş):* Bu dönem de farklı yönlerde çizgiler ya da dairesel karalamalardan oluşan çizimler mevcuttur (Malchiodi, 2013).

Bu dönemde çocuk insan figürünü sadece bir kafa ya da kafadan çıkarılan iki bacakla ifade eder. Üç yaş çocuklarıyla başlayan bu iri baş çizimler daireyle ifade edilen bir kafa ve içine yerleştirilmiş göz, ağız, burundan oluşmaktadır. Dört yaş çocuğu ise kafa dairesi çizdikten sonra o daireye iki bacak ve iki kol yaparak çizdiği daireyi hem kol hem de gövde olarak kullanmaktadır ya da kafanın aşağısına ekleyeceği yeni daireyle gövde çizmiş olmaktadır (Yavuzer, 2017).

2. *Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş):* Yaşın büyümesiyle çizimler ilerleyen her dönem de daha fazla detaylanmakta ve orantılı hale gelmektedir.

Karalamada renklere önem vermezken artık parlak renklere başlayarak çizimlerinde sık sık renk kullanmaya başlamaktadır. Çocuk varlığını bildiği her şeyi resme yansıtmaktadır. Normalde görülmeyen ama çocuğun orada olduğunu bildiği her şey resimde yer almaktadır. Resmi saydamlaştırarak çizdiği objenin içinde veya arkasında olan görünmeyen şeyleri de resme yerleştirmektedir (Yavuzer, 2017).

Renk kullanımını hala kendi isteğine göre yapsada artık bazı nesnelere gerçek renklerini kullanmaya başlamaktadır (Yeşil yapraklar vb.) Çocuk resim yaparken özgürdür kendi istediği şekilde yaratıcılığını kullanır. Artık bu dönemde oluşturulan insan figürleri daha detaylanmıştır, el ve ayakların bulunduğu resimlerle karşılaşmaktadır. Çocuk günlük hayatında sıkça yer alan objeler veya bireylere resimlerinde yer vermektedir. Dönemin başında sayfada serbest şekilde yerleştirilen çizimler, dönem sonuna doğru yer çizgisi belirtilerek onun üzerine oturtulmaktadır (Malchiodi, 2013).

3. *Şematik Dönem (7-9 Yaş):* Yer çizgisine ek olarak gök çizgisinin de bulunduğu resimler görülmektedir. Çocuk yer ve gök arasını hava olarak adlandırıp kendini çevrenin bir parçası kabul etmektedir. Çizdikleriyle kendini çevrenin içinde nerede ve nasıl konumlandığı anlaşılmaktadır. Çizim büyüklüklerine, renklere veya farklı detaylara bakılarak da çocuğun çevresinde kendisi açısından önemli görülen detaylar gözlenmektedir (Yavuzer, 2017).

4. *Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9-12 Yaş):* Lowenfeld bu dönemi Ergenlik Öncesi Evre olarak adlandırmıştır. Çocuklar resimlerde gerçekçi olarak çizim yapmaya bu

dönemde başlarlar ancak resimlerde hareketliliği yansıtan unsurlara yer vermezler. Bu da gördüklerini değil de akıllarında olan şemaları çizdiklerini gösterir (Kutluer, 2015). Kullanılan renkler artık gerçek yaşama uygun niteliktedir. Yapılan çalışmalarda çizgilerin detayı artmış, kadın erkek vurgusu ve içinde bulunduğu toplumun ölçütlerine uyma kaygısı gözlenmektedir (Yavuzer, 2017).

5. *Görünürde Doğalcılık Dönemi (12-14 Yaş):* Lowenfeld'in Mantık Çağı olarak adlandırdığı evreye karşılık gelen bu dönemde artık resimler hareketlilik özellikleri taşımaya başlar. Hareket unsurundan oluşacak çizgiler, kırışıklıklar, ışık ve gölge etkisi resimde yer alır (Kutluer, 2015).Ergenliğe karşılık gelen bu dönemde kişinin ilgileri başka yönlere kaydığı için resme olan eğilim azalmaktadır. Bu dönemde görülen çizimlerde ise perspektif detaylı ve düzgün şekilde gözlenirken konu seçimi, malzeme kullanımı gibi önemli detaylara da yer verilmektedir (Malchiodi, 2013).Cinsel kimlik gelişimi açısından önemli olan bu yaşlarda çocukların seçtiği konularda da bu cinsel özelliklere rastlanmaktadır.

Çocukların yapmış olduğu etkinliklerin desteklenmesi önemlidir. Bu sebeple çocuğa gerekli fırsatı, malzemeleri, yaratıcı ortamı sağlamak öğretmen ve anne-babaya düşmektedir. Bunlara ek olarak en önemli destek ise, çevrenin farkına varması, yaratıcılığın ve yeteneğin gelişiminin devam etmesi için çocuğun motive edilmesidir (Yavuzer, 2017). Melekoğlu ve ark. (2015) tarafından yapılan araştırmada, ilkökul öğretmenlerinin Görsel Sanatlar dersi uygulamalarına ve dersin içeriğine yönelik bilgi ve kaynak eksikliği olduğunu ifade etmektedirler. Sürekli yeni deneyimler yaşama ve keşfetme odaklı olan çocuklar, model verilerek kalıp düşüncelere bağlanmak yerine kendi yaratıcılıklarıyla birleştirerek yeni ürünler oluşturmaya itilmelidir. Bu sebeple çocukların resimlerini anlayarak onlara yapılacak olan yönlendirmeler önem kazanmaktadır. Tüm bunlar da öğretmenlerin çocuk resimlerini yorumlamada; resimleri çocuğun gözünden görebildikleri, onların çizdiklerini, anlattıklarını, duygu durumlarını anlayabildikleri bir yapıda olmaları gerektiğini göstermektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında ise empati işin içine girmekte ve empati düzeyi yüksek olan öğretmenlerin çocukların kendilerini en rahat ifade ettikleri yol olan resimleri daha doğru ve anlamlı şekilde yorumlayacakları düşünülmektedir.

Empati, kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlayabilmesidir. Bugün kullandığımız empati teriminin iki kökeni vardır.

Almanca'daki "einfühlung" ve eski Yunanca'daki "empathia"dır (Dökmen, 2015). "Ein" içinde, "fühlung" ise duygu, hissetme manası içermektedir (Harold,1978, Wispe, 1990: Akt. Yüksel, 2015).Günümüzde genel olarak kabul edilmiş empati tanımı için gerekli olan öğeleri şöyle açıklayabiliriz; Empati kurmak isteyen kişi, kendisini karşısındaki insanın yerine koymalıdır. Bir anlamda karşısındaki insanın fenomenolojik alanına girmelidir. Bir diğer öge ise empati kurmak istediğin insanın hem duygu hem de düşüncelerini doğru bir şekilde anlamaktır. Sadece duygularını ya da sadece düşüncelerini anlamış olmak yeterli değildir. Empati kurma sürecini doğru bir şekilde tamamlamak için empati kuran kişinin, onda oluşmuş olan empatik anlayışı karşısındaki kişiye iletmiş olması gerekir (Dökmen, 2015).

Çocuklarda ise empatik davranışların kazandırılmasında okulun rolü oldukça büyüktür. Bu sebeple öğretmenlerin bu konudaki davranışları daha fazla önem kazanmaktadır. Öğretmenler çocuklarda empatik davranışların gelişmesi için okul öncesi eğitimden başlayarak çocukların duyguları anlamlandırabilmesi ve duygularını uygun biçimde ifade edebilmesi konusunda yardımcı olmalıdır. Empatik gelişim açısından çocukların başkalarının duygularını tanıyabilmesi için ilk olarak kendi duygularının farkına varması gerekmektedir. Öğretmenler çocukların duygusal tepkilerini ifade etmeleri konusunda onları desteklemelidir. Kendi duygularının öğretmenleri tarafından kabul edildiğini gören çocuk başkalarının duygularını anlamaya çalışmak için daha istekli olacaktır. Sınıf ortamında çocuğu grup içinde ya da bireysel olarak yargılamak, ağır bir biçimde eleştirmek kişinin empati gelişimine, sosyal ilişkilerinde olumlu davranışlar sergilemesine engel olabilir. Benlik gelişimine zarar veren bu tür davranışlarla karşılaşan çocuğun başkalarının duygularını ve düşüncelerini anlamaya yönelik bir girişimde bulunmasını beklemek doğru olmayacaktır. Öğretmenler, çocuklar için önemli rol modellerdendir. Bu yüzden öğretmenlerin çevrelerindeki insanlarla empatik davranışlarla ilişki içinde olması çok önemlidir. Çocukların gösterdikleri empatik davranışların farkına varılması davranışın kazandırılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Empati olumlu sınıf ortamı oluşmasında ve sınıf yönetiminde öğretmene yardımcı bir yöntemdir. İletişimde duygularını tanıması ve onu dinleyenler tarafından duygularının yargılanmadan dinlenilmesi özellikle küçük yaş gruplarında oldukça önemlidir. Çocukların hissettiklerini önemsemek, onların davranış değiştirme sürecini olumlu etkilemektedir. Kültürel faktörler duyguların yaşanması ve doğru ifade edilmesi konusunda baskılayıcı olabilmektedir. Yargılanma ve suçlanma korkusu, kişiyi

başkaları ile karşılaştırma insanı kendi deneyimlerinden uzaklaştırmaktadır. Sınıf gibi oldukça güvenli bir ortamda duyguların ve düşüncelerin olduğu gibi yaşanılıp ifade edilmesi hem öğretmen hem de çocuklar için önemli bir kazanç olmaktadır ((Mozakoğlu, 2015). Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri ve çocuk resimlerini yorumlama düzeyleri amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri ve çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları arasında ilişki var mıdır?
2. Okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri; cinsiyet ve mesleki kıdeme göre fark göstermekte midir?
3. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları beğenme/övgü alt boyutuna göre; cinsiyet ve mesleki kıdeme göre fark göstermekte midir?
4. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları araştırmacı/sorgulayıcı alt boyutuna göre; cinsiyet ve mesleki kıdeme göre fark göstermekte midir?
5. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları düzeltici alt boyutuna göre; cinsiyet ve mesleki kıdeme göre fark göstermekte midir?
6. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları eğitici/geliştirici alt boyutuna göre; cinsiyet ve mesleki kıdeme göre fark göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeylerinin çocuk resimlerine yönelik yaklaşımlarına olan etkisini incelemek amaçlı olan bu araştırma; tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilen betimsel bir çalışmadır. Tarama modeli bir konu ya da olay hakkında ki görüşlerin veya ilgi, beceri, yetenek, tutum gibi özelliklerin yer aldığı ve genelde yapılmış olan önceki araştırmalardan daha geniş örnekleme sahip olan araştırmalara tarama araştırmalarıdır (Fraenkel ve Wallen, 2006).

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırma evreni tüm okulöncesi öğretmenleridir. Örnekleme ise Türkiye'nin farklı illerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet ve özel okullarda görev yapan okul öncesi öğretmenleri arasından kartopu örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Kartopu örnekleme

yöntemine göre örneklem oluşturulurken çalışmanın yapılacağı bir kişiye ulaşılır, çalışma tamamlandıktan sonra, bu kişiden başka bireyler önermesi istenir ve önerilen diğer bireylerle de çalışma yapılır. Yapılan çalışmaların bitiminde yine her bireyden çalışma için yeni kişiler önermeleri istenir ve onlarla da çalışma yapılarak aynı adımlar izlenir(Şahin, 2014). Örneklem grubunda 115 kadın, 11 erkek okul öncesi öğretmeni olmak üzere toplam 126 öğretmen yer almaktadır. Bu gruptan 100 öğretmen resmi okulöncesi eğitim kurumlarında görev yapmakta, diğer 26 öğretmen ise özel okulda görev yapmaktadır. Çalışmada yer alan öğretmenlerin cinsiyetleri ve mesleki kıdemleri gruplandırılarak incelenmiştir. Bu değişkenlere ilişkin dağılımlar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışmaya Katılan Öğretmenlerin Değişkenlere Göre Dağılımı

Demografik Özellikler		Frekans (f)	Yüzdelerik(%)
Cinsiyet	Kadın	115	91.3
	Erkek	11	8.7
Mesleki Kıdem	0-5 yıl	81	64.3
	6-10 yıl	21	16.6
	11-15	13	10.3
	16-21	4	3.2
	22 yıl ve üstü	7	5.6
Toplam		126	100

Veri Toplama Araçları

Araştırmada; öğretmen demografik bilgi formu, empati ölçeği ve çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları belirleme aracı olmak üzere 3 farklı ölçek kullanılmıştır. Demografik bilgi formunda okul öncesi öğretmenlerinin; cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, görev yaptığı okul türü ve sınıfındaki çocuk sayısına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Empati ölçeği; 60 sorudan oluşmakta ve bu sorulardan 40’ı empatiyi ölçmek amaçlı olup diğer 20’si çeldirici madde özelliği göstermektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan ise 0 ile 80 aralığında değişmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça empati düzeyinin de iyi olduğu bilinmektedir. Bu ölçekte “kesinlikle katılıyorum”(2 puan), “sıklıkla katılıyorum”(1 puan), “bazen katılıyorum”(0 puan), “kesinlikle katılmıyorum” (0 puan) şıkları ve puanlama sistemi yer almaktadır (Bora ve Baysan, 2009).

Çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları belirleme aracında ise 24 soru bulunmakta ve 4 alt boyutu içermektedir. Bu formda yer alan: 1, 5, 7, 8, 11, 14, 15, 17 ve 20. sorular beğenme/

övgü; 3, 4, 10, 13 ve 22. sorular araştırmacı/sorgulayıcı; 2, 6, 16, 18 ve 19. sorular düzeltici; 9, 12, 21, 23 ve 24. sorular ise eğitici/geliştirici alt boyutlarını ölçmeye yöneliktir. Ölçek 5'li likert tipindedir. Hiçbir zaman (1 puan), nadiren (2 puan), bazen (3 puan), sık sık (4 puan), her zaman (5 puan) olarak yer almaktadır. Bu ölçekten alınabilecek toplam puan 24-120 aralığındadır (Gürbüz ve Deniz, 2017). Beğenme/övgü: alt boyutu öğretmenlerin çocukların çalışmalarına yönelik olumlu tepki ve tutumları içermektedir(Feeney ve Moravcik, 1987:Akt. Gürbüz ve Deniz, 2017). Araştırmacı/sorgulayıcı: alt boyutu çocukların yapmış olduğu çalışmalar hakkında bilgi ve yorumlar almaya yönelik ifadeleri barındırmaktadır (Ulutaş ve Ersoy, 2004). Düzeltici: öğretmenler inceledikleri çalışmalarda yapılan resimlerin daha gerçekçi olması için geribildirimler vermektedir(Fox ve Schirmaher, 2014; Akt.Gürbüz ve Deniz, 2017). Eğitici/geliştirici: çocukların dikkatlerini yapmış oldukları çalışmalarda ki sanatsal yönlere vermelerini sağlar (Fox ve Schirmaher, 2011:Akt. Gürbüz ve Deniz, 2017).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması ve analiz edilmesi nicel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin anketlere verecekleri cevaplar gönüllülük esası göz önüne alınarak toplanmıştır. Katılımcıların ölçeklere daha kolay ulaşması amacıyla ölçekler araştırmacılar tarafından internet ortamında kullanıma sunulmuştur. Verilerin analizinde SPSS 18 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizine başlamadan önce verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için Shapiro-Wilk Testi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda hem Empati Ölçeğinden ($p= 0,27$) hem de Çocuk Resimlerine Yönelik Yaklaşımları Belirleme Aracından ($p= 0,37$) elde edilen puanların normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerin empati düzeyleri ve resimlere yönelik yaklaşımları arasındaki ilişkiyi incelemek için basit korelasyon gerçekleştirilmiştir. Empati düzeyi ve resimlere yönelik yaklaşımları ölçeğinin alt boyutlarının cinsiyete göre anlamlı farklılaşma olup olmadığı t testi ve mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı farklılaşma olup olmadığını belirlemek için ise varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Araştırmanın güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı kullanılarak belirlenmiştir. Çalışmanın güvenilirlik katsayısı; empati ölçeğinde .84, resimlere yönelik yaklaşımları belirleme aracının; beğenme/övgü alt boyutu .90, araştırmacı/sorgulayıcı alt boyutu .80, düzeltici alt boyutu .73, eğitici/geliştirici alt boyutu .75 şeklinde belirlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacına uygun olarak elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin empati düzeyleri ile çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları alt boyutları arasındaki ilişki

		Beğenme/Övgü	Araştırmacı/Sorgulayıcı	Düzeltilici	Eğitici/Geliştirici
Empati Düzeyi	Korelasyon	0.16	0.15	-0.17	0.07
	P	0.17*	0.10*	0.05*	0.46*
	N	126	126	126	126

*p >.05

Yapılan bu korelasyon analizi sonuçlarına göre araştırmaya katılan öğretmenlerin empati düzeyleri ile çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları ölçeğinin alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 3. Cinsiyete göre öğretmenlerin empati düzeyleri ile arasındaki fark

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Kadın	115	30.49	9.36			
Erkek	11	30.64	6.31	124	-0.05	0.96*

* p >.05

Tablo 3'te görüldüğü üzere kadın okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeylerine ilişkin ortalaması 30.49, erkek okul öncesi öğretmenlerin ortalaması ise 30.64 olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Tablo 4. Okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeylerinin mesleki kıdem değişkenine göre betimsel istatistikleri

		n	$\bar{x}$	ss
Mesleki Kıdem	0-5	81	29.65	8.43
	6-10	21	32.57	10.67
	11-15	13	31.61	11.28
	16-21	4	37.25	8.46
	22yıl ve üstü	7	27.71	6.72

Tablo 4'te görüldüğü gibi, okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre empati puan ortalamaları incelenmiş ve 0-5 yıllık öğretmenlerin ortalaması 29.65, 6-10 yıllık öğretmenlerin ortalaması 32.57, 11-15 yıllık öğretmenlerin ortalaması 31.61, 16-21 yıllık öğretmenlerin ortalaması 32.25, 22 yıl ve üstü kıdeme sahip olanların ortalaması ise 27.71 olduğu belirlenmiştir. Mesleki kıdeme göre empati puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Empati ölçeği puanlarının mesleki kıdeme göre ANOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplar arası	395.82	4	98.95		
Gruplar içi	9983.68	121	82.51	1.20	0.31*
Toplam	10379.50	125			

* p>.05

Tablo 5'te görüldüğü üzere mesleki kıdeme göre okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 6. Resimlere Yönelik Yaklaşım Ölçeğinin Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Betimsel İstatistiği ve t Testi Sonuçları

Çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
Beğenme/Övgü	Kadın	115	32.88	7.34	124	-0.50	0.62*
	Erkek	11	34	3.13			
Araştırmacı/Sorgulayıcı	Kadın	115	20.16	3.42	124	0.41	0.69*
	Erkek	11	19.72	3.49			
Düzeltilici	Kadın	115	7.22	2.46	124	1.62	0.11*
	Erkek	11	8.54	3.58			
Eğitici/Geliştirici	Kadın	115	13.72	3.89	124	0.30	0.77*
	Erkek	11	13.36	3.17			

*p>.05

Tablo 6'da görüldüğü üzere kadın okul öncesi öğretmenlerinin beğenme/övgü alt boyut puanlarının ortalaması 32.88, erkek okul öncesi öğretmenlerin ortalamasının ise 34 olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre beğenme/övgü alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Kadın okul öncesi öğretmenlerinin araştırmacı/sorgulayıcı alt boyut puanlarının ortalamasının 20.16 iken, erkek okul öncesi öğretmenlerin ortalamasının ise 19.72 olduğu görülmektedir. T testi analizi sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetine göre araştırmacı/sorgulayıcı alt boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Kadın okul öncesi öğretmenlerinin düzeltici alt boyut puanları ortalamasının 7.22, erkek okul öncesi öğretmenlerin ortalamasının ise 8.54 olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre düzeltici alt boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Kadın okul öncesi öğretmenlerinin eğitici/geliştirici alt boyut puanlarının ortalaması 13.72 iken, erkek okul öncesi öğretmenlerin ortalamasının ise 13.36 olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyetine göre eğitici/geliştirici alt boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 7. Okul öncesi öğretmenlerinin beğenme/övgü alt boyut puanlarının mesleki kıdem değişkenine göre betimsel istatistikleri

Mesleki kıdem	n	Beğenme/Övgü		Araştırmacı/Sorgulayıcı		Düzeltilici		Eğitici/Geliştirici	
		$\bar{x}$	ss	$\bar{x}$	ss	$\bar{x}$	ss	$\bar{x}$	ss
0-5 yıl	81	33.22	7.54	20.04	2.89	7.23	2.25	13.39	3.77
6-10 yıl	21	33.23	7.14	19.71	3.13	8.42	3.98	13.38	3.89
11-15 yıl	13	33.53	6.09	18.00	3.95	7.07	2.10	14.30	1.88
16-21 yıl	4	35.00	2.70	17.00	2.82	6.50	1.29	16.25	6.02
22 ve üstü	7	30.28	4.68	16.40	4.35	6.28	1.79	15.42	5.31

Tablo 7’de görüldüğü gibi, okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre beğenme/övgü alt boyutunda 0-5 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 33.22; 6-10 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 33.23; 11-15 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 33.53; 16-21 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 35; 22 yıl ve üstü kıdeme sahip olanların ortalamasının ise 30.28 olduğu belirlenmiştir. Mesleki kıdeme göre beğenme/övgü alt boyutu puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 8’de verilmiştir. Araştırmacı/sorgulayıcı alt boyutunda 0-5 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 20.04; 6-10 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 19.71; 11-15 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 18; 16-21 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 17; 22 yıl ve üstü kıdeme sahip olanların ortalamasının ise 16.40 olduğu belirlenmiştir. Mesleki kıdeme göre araştırmacı/sorgulayıcı alt boyutu puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir. Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre düzeltilici alt boyutunda 0-5 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 7.23; 6-10 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 8.42; 11-15 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 7.07; 16-21 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 6.50; 22 yıl ve üstü kıdeme sahip olanların ortalamasının ise 6.28 olduğu belirlenmiştir. Mesleki kıdeme göre düzeltilici alt boyutu puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 10’da verilmiştir.

Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre eğitici/geliştirici alt boyutunda 0-5 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 13.39; 6-10 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 13.38; 11-15 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 14.30; 16-21 yıllık öğretmenlerin ortalamasının 16.25; 22 yıl ve üstü kıdeme sahip olanların ortalamasının ise 15.42 olduğu belirlenmiştir. Mesleki kıdeme göre eğitici/geliştirici alt boyutu puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek için yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 8. Beğenme/övgü alt boyut puanlarının mesleki kıdeme göre ANOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	87.49	4	21.88		
Grup içi	6170.47	121	50.99	0.43	0.79*
Toplam	6257.97	125			

*p>.05

Tablo 8’da görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemine göre beğenme/övgü alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 9. Araştırmacı/sorgulayıcı alt boyut puanlarının mesleki kıdeme göre ANOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplar Arası	266.17	4	66.54			
Grup içi	1191.80	121	9.85	6.76	0.00*	1-5 yıl ile 22 yıl ve üstü
Toplam	1457.97	125				1-5 yıl ile 11-15yıllık

p<.05

Tablo 9’da görüldüğü gibi, okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemine göre çocuk resimlerine yönelik yaklaşımlarını belirleme ölçeğinin araştırmacı/sorgulayıcı alt boyutu arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir (F=6.76, p<.05). Tukey testinin sonuçlarına göre 0-5 yıl arası mesleki kıdeme sahip öğretmenler ile 22 yıl ve üstü yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenler arasında 0-5 yıllık öğretmenler lehine anlamlı bir fark gözlenmektedir. Araştırmacı sorgulayıcı boyuttan alınabilecek en yüksek puanın 25 olduğu bilinmektedir. Araştırmada ki 15 öğretmen en yüksek değer olan 25 puana ulaşmıştır, en düşük değer ise 2 kişinin aldığı 12 puandır. Bu alanda 25 tam puana ulaşan 15 öğretmenin mesleki kıdemlerinde 0-5 yıl aralığında oldukları görülmektedir. 0-5 yıl arası kıdem grubu içerisinde olan öğretmenlerin daha mesleki hayatın başında oldukları, çocuk resimlerini ve çocukları anlamaya yönelik yeterli tecrübeye sahip olmamaları üzerinde durularak; çocuklarla resme yönelik görüşmelerinde araştırmacı/sorgulayıcı boyuta yönelik ifadeler kullanarak çocukların yaptıkları resimler hakkında bilgi edinmeye çalışmakta oldukları düşünülmektedir. 22 yıl ve üstü mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin ise yeterli tecrübeye sahip oldukları düşündükleri için araştırmacı/sorgulayıcı boyuta yönelik ifadelere ihtiyaç duymadıkları tahmin edilmektedir.

Tablo 10. Düzeltici alt boyut puanlarının mesleki kıdeme göre ANOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplar Arası	37.29	4	9.32	1.41	.24*
Grup içi	803.04	121	6.64		
Toplam	840.33	125			

*p>.05

Tablo 11’de görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemine göre düzeltici alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Tablo 11. Eğitici/geliştirici alt boyut puanlarının mesleki kıdeme ANOVA sonuçları

Varyansın kaynağı	Kareler toplamı	Sd	Kareler ortalaması	F	P
Gruplar Arası	61.39	4	15.35	1.05	.38*
Grup içi	1765.54	121	14.59		
Toplam	1826.93	125			

*p>.05

Tablo 12’de görüldüğü üzere okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemine göre eğitici/geliştirici alt boyutu puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri ile çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmaktadır. Alan yazın incelendiğinde de bu iki konuyu bir arada alan başka bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Okul öncesi dönem çocuklarının sözel iletişim becerilerinin zayıf olması, kendilerini resim yoluyla daha rahat ifade edebildikleri göz önüne alınarak, okul öncesi öğretmenlerinin çocukların resimlerini daha doğru yorumlayıp çocukları net bir şekilde anlayabilmeleri önem taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan analizler sonucunda, okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri ile çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları arasında bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir. Empati ve çocuk resimlerine yönelik yaklaşımın alt boyutları (beğenme/övgü, araştırıcı/sorgulayıcı, düzeltici ve eğitici/geliştirici) cinsiyet ve mesleki kıdem değişkenlerine göre incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeylerinin cinsiyet ve mesleki kıdem değişkenlerine göre farklılaşmadığı saptanmıştır. Çalışmada ulaştığımız bulguları destekler nitelikte; İkiz (2009), psikolojik danışmanlarla, Atli ve Kutlu (2012) yetiştirme yurdu personeli ile yapmış oldukları araştırmalarda psikolojik danışmanlar ile yetiştirme yurdu elemanlarının empati düzeyleri ve yaşları arasında; Özkan ve Yılmaz (2016) ile Çelik ve Çağdaş (2010) okul öncesi

öğretmenlerinin; Barut (2004) ise ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin cinsiyet, mesleki kıdem ve sınıfta bulunan öğrenci sayısına göre empati düzeylerini incelemiş ve anlamlı bir farklılığa ulaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak Hasta ve Güler (2013) ile Atli ve Kutlu (2012) empati düzeylerini cinsiyet değişkenine göre incelediklerinde kadınların erkeklerden daha yüksek empati düzeyine sahip olduklarını saptamış ve bu çalışmaya paralellik göstermeyen bir sonuç elde etmişlerdir. Çocuk resimlerinin yorumlanmasına yönelik toplanan verileri alt boyutlara göre incelediğimizde beğenme/övgü, düzeltici, eğitici/geliştirici boyutlarında cinsiyet ve mesleki kıdem değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Ancak araştırmacı/sorgulayıcı alt boyutunda mesleki kıdeme göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Araştırma bulgularında 0-5 yıl mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin ortalamaları 22 yıl ve üstünde mesleki kıdeme sahip öğretmenlerden daha yüksek bulunmuştur. Bu farklılaşmanın sebebinin, okul öncesi öğretmenlerinin meslekteki tecrübelerinin az olmasından dolayı, çocuklarla daha kısıtlı vakit geçirmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda 1-5 yıllık kıdeme sahip okul öncesi öğretmenlerinin çocukların yaptığı resimde neleri ifade etmek istediğini anlamak için, daha çok çocuklarla kurdukları diyaloglardan yola çıkarak yorumlamalar yaptıkları düşünülmektedir. Yaptıkları bu diyaloglarda da çocuklara ne çizdikleri, neler anlatmak istedikleri, çizdikleri şeklin ne anlama geldiği yönünde sorular sordukları düşünülmektedir. Diğer açıdan bakıldığında ise meslekte tecrübeli yani daha fazla çocukla deneyim yaşama şansına sahip olan öğretmenlerin çocukların resimlerini incelemeye yönelik tutumlarında bu ifadelere yer vermektense, resimde gördüklerini çocuğa uygun şekilde yorumlarken, ona kendini ifade etme olanağı vererek sohbet havasında gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Yani daha fazla tecrübeye sahip okul öncesi öğretmenlerinin çocuğu sorgulayarak anlamak yerine; kendi anlamlandırmalarını kullandıkları, çocuğu iyi gözlemleyerek onun yaptıklarını anlamlandırmaya çalıştıkları ve çocukla sohbet ederek kendi gördüğünü anlatıp onunda yorum katmasına olanak verdikleri düşünülmektedir. Akgül, Ezmeci ve Akman (2017) tarafından yapılan çalışmada bu bulguları destekler niteliktedir. Yapılan çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin mesleki kıdemlerine göre benlik saygıları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu belirlemişlerdir. Okul öncesi öğretmenlerinin çalışma yıllarında edindikleri tecrübenin, kendisine ve mesleğine olan özgüvenin zamanla değişiklik gösterebileceği belirtilmiştir.

Yapılan çalışmanın sonucunda, okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyi ile çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin empati düzeyleri, cinsiyet ve mesleki kıdeme göre değişmemektedir. Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk resimlerine yönelik beğenme/övgü, düzeltici, eğitici/geliştirici yaklaşımları, cinsiyet ve mesleki kıdeme göre değişmemektedir. Ancak, çocuk resimlerine yönelik olarak araştırmacı/sorgulayıcı yaklaşımın mesleki kıdeme göre değiştiği ve 1-5 yıllık mesleki kıdeme sahip okul öncesi öğretmenlerinin daha sorgulayıcı/araştırmacı yaklaşımı benimsedikleri belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarından hareketle, mesleğe yeni başlamış okul öncesi öğretmenlerine resim yorumlamaya yönelik eğitimlerin verilmesi önerilmektedir. Böylece çocukların resimleriyle ifade etmek istediklerinin daha doğru anlaşılmasının sağlanacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu konuya yönelik başka ilerdeki araştırmalara yönelik olarak ise daha geniş bir örneklem grubuyla çalışılması, bunun dışında okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk resimlerine yönelik yaklaşımlarının incelenmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akgül, E., Ezmeci, F. ve Akman, B. (2017). Okulöncesi öğretmenlerinin benlik saygıları ile disiplin anlayışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (12), 342-357.
- Atli, A. ve Kutlu, M. (2009). Çocuk yuvalarında ve yetiştirme yurtlarında çalışan personelin empatik düzeylerinin incelenmesi. *Toplum ve Hizmet Dergisi*, 23 (1), 49-66.
- Barut, Y. (2004). Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin empatik eğilim düzeyleri çatışma eğilimleri düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9 Temmuz 2004, Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Beytut, D. Ş., Bolışık, B., Solak, U. ve Seyfioğlu, U. (2009). Çocuklarda hastaneye yatma etkilerinin projektif yöntem olan resim çizme yoluyla incelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2 (3), 35-44
- Bora, E. ve Baysan, L. (2009). Empati ölçeği Türkçe formunun üniversite öğrencilerinde psikometrik özellikleri. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 19 (1), 39-47.
- Çelik, E. ve Çağdaş, A. (2010). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 23-38.
- Dökmen, Ü. (2015). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati* (54. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fraenkel, J.R. & Wallen, N.E. (2006). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill International Edition.

- Gürbüz, F. ve Deniz, Ü. (2017). Çocuk resimlerine yönelik yaklaşımları belirleme aracı: öğretmen formu: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (50), 467-473.
- Halmatov, S. (2015). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Hasta, D. ve Güler, M. E. (2013). Saldırganlık: Kişilerarası ilişki tarzları ve empati açısından bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 64-104.
- İkiz, F. B. (2009). İlköğretim okullarında çalışan psikolojik danışmanların empati düzeylerinin incelenmesi. *İlköğretim Online Dergisi*, 8 (2), 346-356
- Kutluer, G. (2015). Gelişim sürecinde çocuk resminin yeri. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(63), 403-410.
- Lowenfeld, V. and Brittain, W. L. (1964). *Creative and mental growth* (Fourth Edition), New York: The Macmillan Company Web: http://archive.org/stream/creativementalgr00/creativementalgr00_djvu.txt
- Malchiodi, C.A. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak*. (T. Yurtbay, Çev.). İstanbul: Nobel Tıp Kitapları.
- Melekoğlu, M., Tunç Paftalı, A. ve Melekoğlu, M. A. (2015). Öğrenciyi tanıma ve problem davranışları belirlemede öğrencilerin çizdikleri resimleri inceleme eğitim programının öğretmen uygulamalarına etkisi, *Eğitim ve Bilim*, 40 (18), 19-39.
- Mozakoğlu, M. (2015). "Öğretmen, olumlu sınıf ortamı ve empati", *Empati ile gelişmek empatiyi geliştirmek: Çocuk ve empati* (Edt. Yücel Kabapınar), Ankara: Pegem Akademi.
- Özkan, B. ve Yılmaz, Ö. (2016). Okul öncesi ve bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmenlerinin empati düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 2(2), 72-78.
- San, İ. (1979). *Sanatsal yaratma çocukta yaratıcılık* (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Serin, A. Y. (2003). Bir iletişim aracı olarak çocuk resimleri. *Çağdaş Eğitim*, 28 (302), 17-23.
- Şahin, B. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (4. Baskı). A. Tanrıoğen (Yay. Haz). Metodoloji (s. 111-130). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ulutaş, İ. ve Ersoy, Ö. (2004). Okul öncesi dönemde sanat eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12 (1), 1-12
- Yavuzer, H. (2017). *Resimleriyle çocuk*. (21. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yüksel, A. (2015). "Kavram, kapsam ve tarihsel gelişim bağlamında empati", *Empati ile gelişmek empatiyi geliştirmek: Çocuk ve empati* (Edt. Yücel Kabapınar), Ankara: Pegem Akademi.

Atıf İçin/Please cite as: Derman, M.T., Doğan, B., Metin, M. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocuk Resimlerine Yönelik Yaklaşımları ve Empati Düzeyleri Arasındaki İlişki (The Relationship between Pre-school Teacher's Empathy Levels and Their Approaches to Children's Pictures). *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-17. <http://dergipark//academiadergi.com>